

LBRIS

We know
books

MARIAN V. URECHE

**ISTORIA
SERVICIILOR SECRETE ROMÂNEȘTI
PÂNĂ LA 1944**

Volumul VII

**Constantin Brâncoveanu
și Țările Române între anii 1688 și 1714**

**Partea I
Țările Române între 1688 și 1714**

**Redactare, culegere text și corectură: Adrian Hoajă
DTP și concept grafic copertă: Mihaela Mănoiu**

CUANTIO

București
2025

Capitolul I. Țările Române între anii 1688 și 1699.....	11
a) Context social-politic european	11
1. Turcia	17
2. Austria	25
3. Franța	42
4. Polonia.....	62
5. Rusia	87
b) Școala diplomatică rusă.....	103
• Piotr Andreievici Tolstoi.....	103
• Andrei Artamanovici Matveyev	106
• Franz Lefort	108
• Patrick Leopold Gordon.....	112
• Alexandr Danilovici Menshikov	113
• Feodor Alexeevici Golovin.....	117
• Gavril Ivanovici Golovkin.....	120
• Conte Andrei Ivanovici Osterman	121
Capitolul II. Activități de spionaj, de dezinformare, destabilizare și influență desfășurate de străini în țările române. Intrigi și interese religioase cu accente politice în spațiul românesc.....	126
• Giovanni Batista Del Monte de Santa Maria.....	140
• Anton Stepančić (Stefani), agent de influență și subversiune	146
• Și un spion calificat: iezuitul Philippe d'Avril	153
Capitolul III. Informații culese de transilvăneni.....	164
• Staico Bucșanu (Merișanu), un mare intrigant al epocii	165
• Și un anonim, informator al cancelarului Mihai Teleki	191

• Mihai Nagy Lessenyei, omul de taină al lui Imre Thököly.....	197
--	-----

Capitolul IV. Obiective de spionaj și interese habsburgice .205

• Rezidenți imperiali și interesul lor de a culege informații și de a influența factorii de decizie în spațiul românesc	206
• Rezidentul Michael Talman, un maestru al informațiilor și al artei corupției.....	218
• Luigi Fernando Marsigli.....	230
• Generalul Veterani, între realitate și comandă politică.....	242
• Lordul William Pagett de Beaudesert, diplomatul de succes al împăratului Leopold I	265
• Nicolò di Porto, agent de influență, subminare și dezinformare.....	285
• Doctorul Bartolomeo Ferrati	304

Capitolul V. Spionajul francez în țările române 316

• Rezidentul Pierre de Girardin, un om întotdeauna bine informat.....	319
• Castagnères Pierre Antoine, marchiz de Chateaufort, un veritabil maestru al intrigii.....	326
• Marchizul Charles de Ferriol, un diplomat fără glorie	334
• Marchizul Des Alleurs, un fin și eficient diplomat și om de informații.....	342

Capitolul VI. Câteva file ale spionajului polonez 355

• Francisco Antonio Renzi din Stipite, informator al marelui hatman Jablonowski și nu numai	359
• Soli poloni	370
• Rafał Leszczyński.....	370
• Stanisław Chometowski.....	376

Capitolul VII. Artileria grea a spionajului rus 382

- *Propaganda și manipularea, veritabile arme din todeauna aflate în panoplia spionajului rus 387*
- *Contele Piotr Andreevici Tolstoi, vârful de lance al spionajului moscovit, aflat la Constantinopol, și spațiul românesc 398*
  - a. Modul de lucru al ambasadorului Piotr Andreevici Tolstoi.....411
  - b. Și câteva din acțiunile sale mai speciale.....421
- *Dimitrie Cantemir, agent de influență al Rusiei țariste 423*
- *Marele stolnic Toma Cantacuzino, trădător sau victimă? 438*
- *David Corbea, om de influență și favorit al țarului Petru cel Mare 462*

Capitolul VIII. Spionajul turc și acțiunile acestuia de dezinformare și destabilizare 495

1. Activități de spionaj și culegere de informații 501
  - *Staico (Merișanu) Bucșanu – o iscoadă statornică și devotată a Țarigradului 507*
  - *Iordache Ruset, o piesă-cheie în dispozitivul informativ al Înaltei Porți.....523*
  - *Dimitrie Cantemir, un acolit crescut mai bine de douăzeci de ani la Țarigrad.....552*
2. Acțiuni subversive, de dezinformare și manipulare și o victimă a acestora:
Constantin Brâncoveanu 580

Capitolul IX. Spionajul vremelnice al Suediei între anii 1709 – 1714 în țările române și la Constantinopol 623

1. Agentul Briant și informațiile sale furnizate de la Iași .636
2. Și alți câțiva oameni de informații folosiți de rege în acești câțiva ani.....641

- *Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel.....641*
- *Aubry de la Montraye și misiunile sale secrete.....643*
- *Secretarul suedez Hyltéen 646*

Motto:
„O existență care nu ascunde
o mare nebunie nu are nicio valoare”

Emil Cioran

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I *Țările Române între anii 1688 și 1699*

a) Context social-politic european

Prefacerile economice și politice care se produc în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Europa Centrală și de Est sunt numeroase. Semnificative, în acest sens, sunt îndeosebi urmările înfruntărilor politice și militare care se produc după o serie de războaie purtate între turci și habsburgi, între turci și poloni, între otomani și venețieni, precum și cele purtate de francezi împotriva austrieților sau a celor purtate de poloni cu tătarii și rușii.

Schimbarea continuă a echilibrului european în primele decenii ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea apare astfel ca un fenomen explicabil și firesc și ea are drept beneficiar statornic Imperiul Habsburgic. Și aceasta, întrucât austrieții înregistraseră mari și răsunătoare succese într-o serie de mari bătălii cum au fost, de pildă, cele de

la Viena (1683), Buda (1686), Mohacs (1687) etc., purtate împotriva turcilor.

Modificarea echilibrului stabilit în prima parte a secolului al XVII-lea și începutul decăderii Turciei apar și mai vizibil în alte bătălii pierdute de turci în războaiele purtate cu venețienii care, în anii 1686 – 1687, reușesc să pătrundă adânc în Moreea și în arhipelag¹. La rândul ei, pe acest fond, și Rusia demara în anul 1687 o campanie antiotomană, afirmarea Moscovei ca mare putere europeană fiind începută.

Aceste evoluții defavorabile Turciei lasă loc optim luptei Austriei pentru obținerea hegemoniei politice și militare într-o zonă a Europei în care, până acum, nu și-a făcut simțită prezența. Este vorba de Balcani, despre care Curtea de la Viena începe să considere că stăpânirea țărilor române, îndeosebi a Munteniei, „i-ar deschide larg porțile spre Constantinopol”². În același context al slăbirii puterii Turciei, măcinată de serioase probleme economice, sociale și politice, și alte țări, precum Franța, Anglia sau Rusia, devin tot mai interesate de evoluțiile din Balcani, precum și de cele ce se petrec în spațiul românesc. Mai concret, de pildă, Franța, aflată într-un mai vechi conflict cu habsburgii, dorea să-și extindă influența în răsăritul continentului „pentru a nu mai admite o hegemonie habsburgică, iar Anglia să-și asigure căile sale maritime în Orient, în care

scop aveau toate motivele să sprijine integritatea Imperiului Otoman”³.

Cursul schimbărilor va continua și în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, precum și în primele decenii ale celui următor. Astfel, bunăoară, *Prusia* – în care Mare Elector era Friederich Wilhelm – în 1701, devine regat și se înscrie în rândul celorlalte mari puteri europene. Același lucru se va petrece câțiva ani mai târziu, mai exact în 1709, când Rusia se va impune și ea ca o mare putere europeană.

Este evident că asemenea înfruntări militare presupuneau pentru combatanți și mari costuri economico-financiare, producând practic serioase vulnerabilități. În aceste condiții este explicabil de ce *Austria* se va dovedi incapabilă să mai colecteze banii necesari pentru noile sale confruntări militare. Pe de o parte, eforturile Casei de Austria de a reinstaura și impune catolicismul sunt zădărnicate în bună măsură de principii protestanți germani care minimalizează importanța pericolului otoman, blocând încercările de consolidare a puterii centrale. În acest mod, problemele împăratului Leopold I, adept al catolicismului, se multiplică. Pe de altă parte, în același ton, succesul obținut de austrieci în 1683, când au reușit să îi înfrângă grav pe otomani și să despresureze Viena, „va fi umbrat de concesiile făcute nobilimii maghiare”⁴, concesiile ce vor continua să fie făcute și în deceniile următoare. Toate aceste evoluții, cel puțin vremelnic, vor impune habsburgilor o notă de prudență politică și mai ales militară. Această conjunctură, transformată în paradox, va oferi țărilor române, devenite obiectiv al

¹ M. Dan, „Știri privitoare la istoria țărilor române în cronicile ucrainene”, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. II (1957), p. 248.

² Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, „Constantin Vodă Brâncoveanu”, Editura Științifică, București, 1969, p. 29.

³ Cornel Vivi Cioric, „Austria și problema otomană în secolul al XVII-lea”, p. 300.

⁴ Cornel Vivi Cioric, op. cit., p. 300

expansiunii economice, politice și îndeosebi teritoriale a Austriei, momente de respiro domnilor Munteniei și Moldovei, întrucât, după cum se știe, Transilvania, ieșită de sub dominația otomană din 1685, intrase sub jugul de fier austriac.

Să mai notăm și faptul că atât politica expansionistă a Austriei, cât și cea a Turciei față de țările române nu se schimbă fundamental, ci doar prioritățile și mijloacele de abordare, forța armată lăsând loc, adesea, diplomației – îndeosebi celei confidentiale. Acesta este contextul în care sesizăm și cauzele: „Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic erau angajate într-un lung și greu război iar Rusia avea de rezolvat propriile ei probleme la frontierele sale orientale”⁵ În aceste condiții, cele trei mari puteri au decis că, în această perioadă, se cuvine să aleagă pentru o perioadă de timp o cale de apropiere de țările române în locul abordării soluțiilor militare, de forță, apelând la diplomație și soluții politice.

Sunt tonuri, nuanțe și accente ce se vor regăsi în mod substanțial în activitățile de spionaj, dezinformare și influență în spațiul românesc desfășurate de aceste puteri, aspecte la care ne vom referi mai pe larg în capitolele următoare. Pentru a avea o imagine cât mai exactă și mai cuprinzătoare asupra tuturor acestor evoluții, ne vom referi succint la prefacerile survenite în această perioadă în toate cele cinci mari puteri europene.

În pofida succeselor foarte importante înregistrate în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, îndeosebi în luptele cu turcii, situația Austriei rămâne totuși complicată datorită faptului că vecina sa, Franța, îngrijorată

⁵ Ștefan Ionescu, Panait I., Panait, op. cit., p. 30.

de aceste reușite, mai ales de cele obținute în Ungaria și Transilvania, va acționa împotriva sa cu și mai mare determinare. Astfel, contând pe o surprinzătoare intrare a trupelor sale în Colonia, Ludovic al XIV acționează pentru a retrasa în favoarea Franței granița de est, considerând că va putea încheia cu Austria un nou tratat de pace care să îi asigure mai vechea sa hegemonie în Europa.

Sub aceste auspicii, în septembrie 1688, oștile franceze pătrund în Colonia și trec Rinul pentru a cuceri Philisburgul. Față de această situație, total surprins, Leopold I dorește să încheie pacea cu turcii cu care, anterior, începuse discuțiile la Belgrad. Dar o astfel de pace pune în pericol Liga Sfântă constituită înainte de Papa Inocențiu al XI-lea prin semnarea, în 1684, a tratatului de asociere dintre Austria, Veneția și Polonia. O asemenea eventualitate a păcii dintre austrieci și otomani ar fi însemnat, între altele, ca Polonia să își piardă „teritoriile și cetățile ucrainene cedate moscoviților cu Camenița pierdută și cu nicio perspectivă de a se mai putea recompensa prin cucerire spre Dunăre”⁶ în detrimentul turcilor. Această amenințare stârnește reacția regelui Sobieski, care cere împăratului Leopold I să nu încheie pace cu turcii și, în pofida problemelor create de francezi austriecilor, să continue războiul cu turcii și să trimită și Poloniei efective militare cu care să îi învingă pe tătarii din Bugeac. Solicitățile rămân, însă, fără ecou, motiv pentru care regele polon îi cere sprijinul Papei Inocențiu al XI-lea. În acest sens, Sobieski, în demersul lui către Papă, aduce o serie de

⁶ Ioan Moga, „Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul secolului al XVII-lea”, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, vol. VI (1931 – 1935), „Cartea Românească”, Cluj, 1936, p. 352.

acuze Curții de la Viena, precizând, între altele, că Leopold „a provocat tulburări în regat contra regelui și a casei domnitoare polone și că agită spiritele și caută să înstrăineze pe munteni și moldoveni de poloni de care românii sunt legați prin jurăminte de credință. *Împăratul vrea să ia totul*, ca și când provinciile cucerite de la turci n-ar fi nimic, în timp ce Poloniei, cu toate sacrificiile făcute, cedând înfloritoare provincii moscoviților numai să-i atragă în Liga Sfântă, nu-i mai rămâne altă recompensă decât zidurile goale și stâncile Cameniței”.⁷

Ludovic I (9 iunie 1640 – 5 mai 1705) a fost rege al Ungariei (din 1655), al Boemiei (din 1656) și al Croației (din 1657) iar în urma decesului tatălui său (împăratul Ferdinand al III-lea) a devenit și împărat al Sfântului Imperiu Roman din iulie 1658 și până în mai 1705.

Acesta este contextul în care, în condițiile acestor lupte fără menajamente din sânul Ligii Sfinte, în octombrie 1688, domnitorul Țării Românești, Șerban Cantacuzino, moare după aproape patru ani de tratative tergiversate cu imperi-
alii. În primele zile ale aceleiași luni, ca urmare a insistențelor, presiunilor și amenințărilor exercitate de Leopold I, domnitorul trimitea la Viena o solie pentru a semna tratatul impus de împărat pentru acceptarea, după modelul

⁷ Idem.

Transilvaniei, a suzeranității habsburgice. Nu fără a adăuga însă în prevederile acestui tratat niște *condiții de oportunitate*, mai precis ca Austria să se dovedească suficient de puternică pentru a disipa pericolul reprezentat de turci și de tătari de cucerire a Munteniei.

Mai exact, nota domnitorul, jurământul său va fi depus și asumat numai atunci „când obștescul vrăjmaș îndeajuns va fi înfrânt și ne vom încredința că este într-atât de rușinat încât să nu mai poată mai departe prăpădi și pustii cu totul aceste mult asuprite țări”.⁸ La aceste condiții, solii împăratului trimiși în Muntenia răspund că trecerea Țării Românești sub suzeranitatea austriacă este imperioasă și că domnitorul poate asigura apărarea țării întrucât „oștile imperiale se aflau în nemijlocita sa apropiere”.⁹ Între timp, însă, domnitorul român decedase, așa încât deznodământul dorit de habsburgi se prelungește.

1. Turcia

Așa cum arătam, Imperiul Otoman, în această perioadă, se confrunta cu mari probleme interne survenite în plan economic, militar, politic și social. Iar această perspectivă este cauzată de uriașa întindere a teritoriului său și veritabilul conglomerat de popoare aflate în componența sa. Tensiuni mari, tot mai accentuate nemulțumiri de ordin etnic, economic și social trenau de la începutul secolului al XVII-lea, nemulțumiri aplanate pentru o perioadă de timp de către marii viziri

⁸ Banul Mihai Cantacuzino, „Genealogia Cantacuzinilor”, publicată de Nicolae Iorga, p. 233 – 255.

⁹ Constantin C. Giurescu, Nicolae Dobrescu, „Documente și registre privitoare la Constantin Brâncoveanu”, București, 1907, p. II.

Mehmed Köprülü (septembrie 1656 – octombrie 1661) și Fazıl Ahmed Paşa Köprülü (octombrie 1661 – noiembrie 1676). După care situația social-politică a Turciei se deteriorează în mod accelerat, Poarta înțelegând să continue războaiele purtate cu habsburgii, venețienii, polonii sau rușii (pentru aservirea Ucrainei), precum și luptele purtate în Asia.

Pe acest fond, în plan intern, urmările acestor confruntări conduc la agravarea nemulțumirilor populației. Ne referim, mai exact, la războaiele purtate de otomani pentru stăpânirea Ucrainei (1676 – 1681), la cel purtat în 1683 pentru cucerirea Vienei, la înfrângerile suferite ulterior în Ungaria, Transilvania, precum și în luptele cu venețienii duse în Grecia, soldate cu cucerirea de către turci a Peloponezului și Atenei, în 1687, prilej cu care otomanii transformă Parthenonul antic în depozit de muniții. A fost momentul în care un contraatac venețian, în care s-au folosit mortiere, a făcut să explodeze praful de pușcă depozitat aici, ceea ce a condus la distrugerea parțială a acestui monument. Continuând aceste ostilități, oștile venețiene izbutesc să pătrundă până la Teba și să ia în stăpânire Dalmația.

După pierderea bătăliei pentru Viena (1683), au urmat luptele de la Móhács, precum și bătălia pentru Ungaria soldată cu pierderea de către turci a Budei și a Belgradului în 1688. În același timp, Transilvania intră sub suzeranitatea Casei de Austria, drept care principele Mihai Apafi acceptă intrarea oștilor habsburgice în Ardeal, punându-le la dispoziție 12 orașe fortificate și se angaja să plătească acestora 700.000 de florini.¹⁰ Acest curs al evenimentelor cu urmări

¹⁰ Mircea Brie, Ioan Horga, „Relațiile internaționale de echilibru la sfârșitul concertului european (secolul XVII – începutul secolului XX)”, Ediția a II-a, Oradea, 2009, p. 104.

majore în plan politic și mai ales militar nu a permis Porții, ca în deceniile anterioare, refacerea deplină a puterii sale militare – fapt ce a făcut posibilă, în plan intern, declanșarea unor stări de anarhie generală, situație ilustrată, între altele, prin schimbarea în decurs de 16 ani, mai precis din 1683 până în 1699, a 60 de viziri!¹¹

În aceste condiții, lipsa de autoritate, pe de o parte, și extinderea abuzurilor și corupției, pe de altă parte, au generat mari tensiuni și nemulțumiri în rândul populației. Situația respectivă s-a agravat în scurt timp din cauza dărilor tot mai mari impuse populației pentru continuarea războaielor la care ne-am referit mai sus. Din cauza acestor evoluții, situația internă din Turcia se agravează, înregistrându-se situații fără precedent în istoria acestei țări, populația revoltată, de pildă, înțelegând să predea venețienilor și austriecilor „sate, orașe și cetăți, mulți cetățeni înrolându-se în rândul armatelor acestora”.¹²

Sub aceste auspicii, în perioada de după asediul Vienei (1683) au loc nesfârșite revolte orășenești și țărănești care au zdruncinat puternic Imperiul Otoman, contribuind într-o măsură considerabilă la înfrângerile militare care, „la rândul lor, *adâncesc și mai mult tulburările interne*”.¹³

Notăm faptul că, în pofida acestor evoluții și a deteriorării grave a ordinii și climatului intern, statul otoman va continua războaiele în care era angajat încă 15 – 16 ani, respectiv până la pacea de la Karlowitz (1699). Astfel, noul sultan *Suleiman al II-lea* (noiembrie 1687 – iunie 1691)

¹¹ Mustafa Ali Mehmed, „Istoria turcilor”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 237.

¹² Idem.

¹³ Idem, ibidem.

reuşeşte să restabilească ordinea internă și să tempereze într-o oarecare măsură aceste evoluții negative, inclusiv inflația și foametea existente.

Profitând însă de problemele mari și grave existente în Turcia, austrieicii continuă ostilitățile cu otomanii și cuceresc Lipova, Caransebeșul, Petrovaradinul, Semendria, Orșova și o serie de alte localități. Din aceste motive, turcii se retrag ocupând poziții defensive la Belgrad pentru a aștepta suplimentarea efectivelor. Din pricina acestei situații critice, o însemnată parte a armatei otomane se revoltă și, începând din august 1688, ienicerii țin consilii secrete în vederea uciderii marelui vizir Bekri Mustafa Pașa (mai 1688 – noiembrie 1689) și detronării sultanului Suleiman al II-lea. Informat cu privire la aceste preocupări, sultanul dispune executarea celor implicați în complot. „În patru zile, au fost astfel ștrangulați 6.000 de oameni, situația fiind cu greu ținută sub control”.¹⁴ În aceste condiții, lipsiți de ajutoarele militare așteptate, turcii sunt încercuiți de habsburgi la Belgrad iar, la data de 6 septembrie 1688, orașul este cucerit.

La scurt timp după aceasta, turcii se confruntă cu alte mari probleme: în sudul Dunării, îndeosebi în Bosnia și Bulgaria, izbucnesc mai multe răscoale. Pentru a-și reface trupele, turcii se retrag la Adrianopol și, în toamna aceluiași an 1688, încep să reducă o parte din terenul pierdut față de austriecci iar acest lucru a fost facilitat de atacarea de către francezi a imperialilor; drept care austrieicii își retrag o parte din trupele lor din Ungaria și Balcani pentru a putea răspunde atacurilor declanșate de trupele lui Ludovic

¹⁴ Bogdan Mihai, „Un episod al războiului dintre Liga Sfântă și Imperiul otoman. Bătălia pentru Belgrad (1687 – 1690)”, p. 83.

al XIV-lea. Vom reține că acest război purtat cu Franța va dura nu mai puțin de nouă ani (!) pentru a fi în stare să înfrângă dorința lui Ludovic al XIV-lea de a-și extinde granițele până la Rin.

Turcii reîncep ofensiva la Belgrad, trupele imperiale sub comanda lui Ludovic de Baden trecând la construirea unor fortificații pentru a împiedica trecerea otomanilor dincolo de râul Morava. Drept urmare, pe acest front de est austrieicii încep tratativele de pace cu turcii, care sunt dispuși să recunoască toate cuceririle făcute de habsburgi. Același lucru îl întreprind austrieicii și pe frontul luptelor cu francezii pentru a stopa extinderea granițelor acestora până la Rin. Însă aceste tratative cu francezii vor eșua din pricina opoziției Poloniei și Venetiei.¹⁵

Războiul turcilor cu imperialii pentru stăpânirea Belgradului va continua. Marele vizir Mustafa Pașa Köprölu reuşeşte să stăvilească ofensiva austriacă, forțele otomane izbutind să se regroupeze la Edirne în vederea declanșării unei *contraofensive*. Pentru început, turcii au câștig de cauză și cuceresc Nișul (6 septembrie 1690), apoi Semendria (27 septembrie) și Belgradul (9 octombrie 1690).

În același timp, pentru detensionarea nemulțumirilor existente în rândul populației, Suleiman al II-lea dispune măsuri de scutiri de taxe și impozite suportate de creștini și oferă facilități care să îngăduie reintrarea în posesia unor pământuri pierdute în urma războaielor purtate cu austrieicii de către țărani sârbi și români. Aceste măsuri au condus la recâștigarea încrederii acestora în autoritățile turcești, având menirea de a crea un impact pozitiv de natură să asigure stabilitatea economico-financiară a Turciei, drept

¹⁵ Bogdan Mihai, op. cit., p. 88.